

6. Mikrohistoria - yksilö haastaa vallanpitäjät

Kirsti Salmi-Niklander (2008)

Mikrohistoria tutkii pienten tapahtumien suuria merkityksiä. Se haastaa perinteisen historiantutkimuksen, joka on suunnannut huomionsa vallanpitäjiin ja yhteiskunnan rakenteisiin. Mikrohistoriallinen tutkimus nostaa keskeiseksi tutkimuskohteeksi yksilön, perheen ja paikallisyhteisön, jotka luovat omia strategioitaan historiallisissa tilanteissa. Se haastaa myös lähteiden määrittelyn ja perinteiset lukutavat: historialliset lähteet eivät ole vain dokumentteja, joiden luotettavuutta arvioidaan, vaan niiden tuottamisprosessit ja vuoropuhelu ovat itsessään tutkimuksen kohteita.

Pienyhteisö, joka on ollut keskeinen tutkimuskohde sekä antropologiassa että folkloristiikassa, on mikrohistoriallisen lähestymistavan myötä tullut uudella tavalla historiantutkijoiden kiinnostuksen kohteeksi. Suomessa mikrohistoriallinen näkökulma on yleistynyt historian- ja kulttuuritutkimuksessa 1990-luvulta lähtien. Matti Peltonen näkee mikrohistorian suurimpana vahvuutena sen konkreettisuuden: ”Konkreettisisissa tilanteissa tutkija löytää uusia asiayhteyksiä, historiallisten ja yhteiskunnallisten tasojen kohtaamisia, joita mikään valmis teoria ei ole vielä tunnistanut.”

Giovanni Levi on yksi mikrohistoriallisen tutkimuksen keskeisiä metodologisia kehittäjiä. Mikrohistoriallisen analyysin vahvuus on Levin mukaan siinä, että kun tutkija supistaa tietoisesti tutkimuksen mittakaavaa, hän voi pienyhteisöistä ja konkreettisista tilanteista löytää uusia yhteyksiä yhteiskunnallisten, poliittisten ja kulttuuristen prosessien välille. Mikrohistoria ei siis hylkää laajempia teorioita, vaan juuri mikrotason tarkastelun avulla voidaan luoda ja kehitellä käsitteitä ja teorioita, joita voidaan soveltaa myös makrotason analyysissä.

Historiallisia arvoituksia

Monet mikrohistorialliset tutkimukset lähtevät liikkeelle poikkeuksellisesta ja arvoituksellisesta historiallisesta tapahtumasta. Tuollaiset tapahtumat esittävät ja kärjistävät piileviä jännitteitä sekä muutosprosesseja. Ne nostavat myös näkyviin sellaisia sosiaalisia ryhmiä, jotka muuten jäävät syrjään historiallisissa lähteissä. Poikkeukselliset tapahtumat kertovat siis myös hiljaisesta ja näkymättömästä arjesta.

Tunnetuimpia mikrohistoriallisia tutkimuksia on Natalie Zemon Davisin Martin Guerren paluu (1982/2001). Tutkimus lähtee liikkeelle erikoisesta tapahtumasta 1500-luvun Ranskassa, josta on kerrottu lukemattomia tarinoita vuosisatojen varrella. Talonpoika Martin Guerre jätti perheensä ja hävisi sotatantereille. Lähes kymmenen vuoden kuluttua kylään ilmestyi mies, joka väitti olevansa Martin Guerre. Todellisuudessa hän oli huijari Pansette, mutta Martinin vaimo Bertrande tunnisti hänet puolisoikseen. Avio-onni kukoisti ja isäntä menestyi myös talonpidossa, kunnes kateellinen sukulaismies haastoi hänet oikeuteen petturina. Oikeus uskoi Bertranden ja Pansetten todistuksia, kunnes viime vaiheessa paikalle saapuikin sodassa rampautunut oikea Martin Guerre. Pansette teloitettiin, mutta Bertrande ja Martin Guerre jatkoivat avioelämää.

Natalie Zemon Davis pohtii Martin Guerren tarinan avulla 1500-luvun ranskalaisen talonpoikaiston tunne-elämää. Mitä tuon ajan ihmisille merkitsivät rakkaus, avioliitto, rehellisyys ja yksilöllinen

identiteetti? Keskushenkilöksi nousee Bertrande, hänen motiivinsa ja strategiansa. Huijasiko Pansette myös häntä vai oliko Bertrande mukana pelissä? Zemon Davis esittää lähdeaineiston pohjalta oman tulkintansa. Vaikka Martin Guerren paluu on poikkeuksellinen tapahtuma, se havainnollistaa 1500-luvun ranskalaisten talonpoikaismiesten ja -naisten ajatusmaailmaa ja valinnan mahdollisuuksia. Oikeuspöytäkirjojen lisäksi nämä ihmiset ovat jättäneet hyvin vähän historiallisia lähteitä.

Martin Guerren paluu muistuttaa historiallista salapoliisikertomusta, jonka lähtökohtana on arvoituksellinen rikos. Myös Carlo Ginzburgin kehittämä metodinen termi johtolanka liittyy rikosromaanien traditioon. Johtolanka tarkoittaa pientä, usein huomaamatonta ja merkityksettömältä tuntuvaa vihjettä, joka voi johdattaa niin tutkijan kuin salapoliisin uusiin kysymyksenasetteluihin, tulkintoihin ja ratkaisuihin.

Manaajapappi ja lukeva mylläri

Hahmotan mikrohistoriallisen tutkimuksen suuntauksia suhteessa lukemisen ja kirjoittamisen historiaan. Ensimmäistä näkökulmaa luonnehdin lukevan ja kirjoittavan ihmisen mikrohistoriaksi. Tämän näkökulman taustana on kaksi mikrohistorian klassikkoa, Giovanni Levin Aineeton perintö (1992) sekä Carl Ginzburgin Juusto ja madot (1976/1992). Näiden tutkimusten keskeinen kohde on lukemisen ja kirjoittamisen merkitys yksilön elämässä. Näitä taitoja voidaan tarkastella selviytymisstrategiana ja aineettomana pääomana kuten Giovanni Levi tutkimuksessaan 1500-luvulla eläneen italialaisen manaajapappi Giovanni Battista Chiesan toiminnasta. Levi käyttää käsitettä valikoiva ja rajallinen rationaalisuus: yksilöiden käyttäytyminen on kompromissi vapauden ja pakon sekä henkilökohtaisesti halutun ja sosiaalisesti vaaditun käyttäytymisen välillä. ”Aineeton perintö” tarkoittaa sosiaaliin suhteisiin ja kulttuuriseen kompetenssiin liittyvää aineetonta pääomaa, jota yksilöt voivat käyttää selviytymisstrategianaan epävarmassa historiallisessa tilanteessa.

Levin näkemykset ovat sovellettavissa lukemisen ja kirjoittamisen historian tutkimukseen. Suullisen ja kirjallisen kulttuurin murrosvaiheen tutkija voi tarkastella sitä, miten kirjallisia tekstejä käytetään neuvottelun välineenä kulttuuristen merkitysten uudelleen arvioinnissa ja millainen merkitys niillä on yksilöllisissä ja yhteisöllisissä selviytymisstrategioissa. Mikrohistoriallisen analyysin avulla voidaan tutkia sitä, miten yksilö luo omia tulkintojaan kulttuurin ja yhteiskunnan normatiivisista rakenteista. Lukeminen ja kirjoittaminen ovat henkistä pääomaa, jonka avulla yksilö voi konkreettisesti tai ainakin mielikuvituksessaan irtautua paikallisyhteisöstä ja etsiä elämälleen uusia vaihtoehtoja, ”kirjoittaa itsensä ulos yhteisöstä”.

Carlo Ginzburgin Juusto ja madot on inkvisition pöytäkirjoihin perustuva tutkimus 1500-luvun lukevasta mylläristä, joka rakensi maailmankuvaansa suullisen ja kirjallisen kulttuurin aineksista. Ginzburg korostaa sitä, että ”Menocchion tapauksen” tekivät mahdolliseksi kirjapainotaito ja uskonpuhdistus: ”Kirjapainotaidon ansiosta hän saattoi verrata lukemiaan kirjoja siihen suulliseen perinteeseen, jonka piirissä oli varttunut. Hän sai myös käyttöönsä sanoja, joiden avulla pystyi ilmaisemaan sisällään myllertäviä ajatuksia ja fantasiaita. Uskonpuhdistuksesta hän sai rohkeutta kertoa näkemyksistään papille, muille kyläläisille ja inkvisiittoreille [...]”

Kun sivistyneistön ja papiston monopoliasema suhteessa kirjalliseen kulttuuriin ja uskontoon romahtivat, syntyi uusi ja potentiaalisesti räjähdysaltis historiallinen tilanne. Ginzburgin tutkimuksessa lukeminen ja kirjoittaminen eivät siis ole vain henkistä pääomaa, vaan myös

vallankumouksen välineitä. Giovanni Levin näkökulmasta kirjoittaminen ja lukeminen ovat yksilön selviytymis- tai menestymistarinoiden välineitä. Carlo Ginzburgin näkökulmasta taas ne voivat johtaa yksilön tuhoutumiseen tai marginalisoitumiseen, mutta ne antavat hänelle myös mahdollisuuksia nousta historian objektista sen subjektiksi.

Armonanojien kirjeitä

Toista lukemisen ja kirjoittamisen mikrohistorian näkökulmaa voi luonnehtia tekstien ja kirjoittamisen mikrohistoriaksi, jossa tarkastelun keskiössä ovat ihmisten ja yhteisöjen sijasta kirjoittamisen lajityypit ja ilmaisutraditiot. Natalie Zemon Davisin *Fiction in the Archives* (1987) on tämän tutkimussuuntauksen merkittävimpiä teoksia. Zemon Davis tarkastelee kirjeitä ”sekalajityyppinä”: ne olivat sekä oikeudellisia asiakirjoja, tapahtumaselostuksia että kertomuksia. Hän analysoi armonanomuskirjeiden tuottamisprosessia sekä niitä suullisia ja kirjallisia rakenteita, jotka todellisten tapahtumien ohella ovat vaikuttaneet kirjeiden kerronnallisiin rakenteisiin. Hän ei halua kuoria tarinoista pois niiden fiktiivisyyttä, vaan ottaa sen analyysin keskeiseksi kohteeksi.

Analyysi perustuu seuraaviin kysymyksiin: ”Miten 1500-luvun ihmiset kertoivat kertomuksia? Miten he tunnistivat hyvän kertomuksen ja miten he selittävät kertomuksen motiivit? Miten he loivat kertomuksen avulla mieltä odottamattomiin tapahtumiin ja loivat koherenssia välittömiin kokemuksiin?”

Davis erittelee myös kirjeiden kirjoitusprosessia sekä suullisen ja kirjallisen kertomustradition vaikutusta niiden muotoutumiseen. Notaarit ja kirjurit kirjoittivat kirjeet armonanojien suullisten kertomusten perusteella. Vaikka armonanomuskirjeet ovat yhteistyökirjoittamisen tulosta, Davis päättelee niiden tuovan esille syytettyjen elämäkatsomusta ja arvoja.

Kirjallisuus:

Ginzburg, Carlo 1996: *Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Helsinki: Gaudeamus.

Ginzburg, Carlo 1976/2007: *Juusto ja madot. 1500-luvun myllärin maailmankuva*. Helsinki: Gaudeamus. (Alkuteos: *Il formaggio e i vermi*.)

Levi, Giovanni 1992: *Aineeton perintö. Manaajapappi ja talonpoikaisyhteisö 1600-luvun Italiassa*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Levi, Giovanni 1991: *On microhistory*. Teoksessa Burke, Peter (ed.): *New Perspectives on Historical Writing*. Cambridge: Polity Press.

Peltonen, Matti 1999: *Mikrohistoriasta*. Helsinki: Hanki & Jää, Gaudeamus.

Zemon Davis, Natalie 1988: *Fiction in the Archives. Pardon tales and their tellers in 16th century France*. Cambridge: Polity Press.

Zemon Davis, Natalie 1982/2001: *Martin Guerren paluu*. Helsinki: Gaudeamus. (Alkuteos: *Le retour de Martin Guerre*. Paris: Éditions Robert Laffont.)